

*Н. В. Гусєва, к. геогр. н., доц., gusewa3110@gmail.com
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
О. М. Задєсенцев, магістрант, super.zadesentsev2012@yandex.ua
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шавченка»*

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЕВЕРОДОНЕЦЬКО- ЛИСИЧАНСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

Головними центрами сучасного суспільного життя все більше стають міські агломерації, які виступають як локальні системи розселення вищого рівня [3]. Міські агломерації займають провідне місце в структурі національної економіки України. Так, за даними учасників реалізації проекту USAID ЛІНК, в агломераціях України, які складають 10 % її території, проживає щонайменше 30 млн. осіб (близько 2/3 населення країни) та виробляється $\frac{3}{4}$ ВВП держави [11, с. 11]. На їх території розміщено більшість економічно активного населення України, сконцентровано основні виробничі фонди, вкладено переважну частину інвестицій у основний капітал та прямих іноземних інвестицій [12]. Стабільне функціонування й поступальний розвиток міських агломерацій є важливим завданням в умовах системної кризи в економіці країни [4].

Одним з регіонів України з високими темпами процесів утворення агломерацій до недавнього часу була Луганська область. Протягом другої половини ХХ ст. – першого десятиліття ХХІ ст. на її території за різними джерелами утворилося шість міських агломерацій [2]. Проте на сьогоднішній день на підконтрольній українській владі території залишилась всього одна – Северодонецька-Лисичанська агломерація, яка потребує проведення ретельних досліджень з боку різних науковців. Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених дослідженням міських агломерацій України, Северодонецько-Лисичанська агломерація на сьогоднішній день є практично не дослідженою. Крім того, в світлі останніх подій на сході України дана агломерація зазнала дуже сильних змін, оскільки стала найголовнішим адміністративним, соціально-економічним, політичним центром регіону [2]. Все це обумовлює

надзвичайну актуальність дослідження даної агломерації з позицій різних наук, у т.ч. суспільної географії. Важливим практичним завданням є визначення сучасних проблем розвитку агломерації, серед яких першочергове значення мають економічні.

Найважливішими економічними проблемами агломерації є недостатня кількість ефективно працюючих підприємств, неповна забезпеченість необхідною сировиною, а також порівняно низька її інвестиційна привабливість, яка значно погіршилась у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на Донбасі. Для Северодонецько-Лисичанської агломерації характерно обвальне скорочення у пострадянський період її промислового потенціалу. Особливо це стосується міста Лисичанськ, у якому тільки впродовж 2010-2013 рр. об'єми реалізованої промислової продукції зменшились майже **в 26 разів** (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції (без ПДВ та акцизу) містами-ядрами Северодонецько-Лисичанської агломерації протягом 2010-2016 рр. (складено авторами за даними [6])

Назва	Обсяг реалізованої промислової продукції					
	2010 рік		2013 рік		2016 рік	
	млрд. грн	у % до області	млрд. грн	у % до області	млрд. грн	у % до області
Луганська область	71,6	100	67,7	100	36,9	100
Лисичанська міськрада	14,5	20,3	0,6	0,8	0,9	2,4
Рубіжанська міськрада	1,8	2,5	2,7	4,1	4,4	11,9
Северодонецька міськрада	4,6	6,4	5,9	8,7	3,8	10,4
Всього за 3-ма міськрадами	20,9	29,2	9,2	13,6	9,1	24,7

Все це відбулось за рахунок, по-перше, призупинення роботи найбільших промислових підприємств міста: Лисичанського НПЗ «ЛИНІК», ПрАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій», ТОВ «НВП «Лисичанський завод гумовотехнічних виробів»; по-друге, повної ліквідації ВАТ «Лисичанська сода», а також зменшення видобутку вугілля шахтами ДХК «Лисичанськвугілля» [1]. Так, упродовж 1991-2011 рр. у Лисичанську було ліквідовано 6 шахт. У 2016 р. в місті повноцінно працювала лише одна шахта, ще 3 – у режимі відкачки шахтних вод. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. були закриті всі 3 шахти у м. Кремінній, ще по 1 шахті – в м. Золотому та

сmt. Тошківці. Серед ліквідованих підприємств машинобудування агломерації слід відзначити завод опорів та приладобудівний завод у Сєверодонецьку. В глибокій кризі перебуває хімічна промисловість, яка тривалий час визначала спеціалізацію Сєверодонецько-Лисичанської агломерації. Ліквідований содовий завод (підприємство ВАТ «Лисичанська сода»), з 2007 р. практично не працює Рубіжанський «Краситель». Аналогічною є ситуація в інших галузях – виробництві будівельних матеріалів (у Сєверодонецьку не працює цегляний завод), харчовій (у Сєверодонецьку припинив виробництво молокозавод, а в Лисичанську – м'ясокомбінат). Не на повну потужність, із зупинками різної тривалості працюють Лисичанський НПЗ «ЛПНИК», ПрАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій», завод залізобетонних виробів, молокозавод та хлібозавод у місті Лисичанську, ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот», ДП «Сєверодонецька ТЕЦ».

За сучасних умов промисловий розвиток Сєверодонецько-Лисичанської агломерації ускладнюють її входження до зони проведення антитерористичної операції та близьке розташування тимчасово окупованих територій Донбасу. Так, відстань від центрів агломерації до Первомайська – найближчого міста на неконтрольованій українською владою території – складає близько 40 км. До складу Сєверодонецько-Лисичанської агломерації входять 47 поселень (межі агломерації визначено з урахуванням 1-годинної та 30-ти кілометрової доступності до центрів агломерації – Сєверодонецька, Лисичанська і Рубіжного), і всі вони входять до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція [10]). Унаслідок відмежування значної частини території Донбасу, яка зараз не контролюється українською владою, різкого скорочення зовнішньоекономічних зв'язків з Росією та зниження їх значення для держави, зменшився ринок збуту для підприємств агломерації.

Існують певні технологічні проблеми для запуску виробництв Сєверодонецько-Лисичанської агломерації. Значною проблемою, що не дозволяє запустити на повну потужність ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот» (його було в черговий раз призупинено в 2014 р.), є недостатня кількість електроенергії, що виробляється електростанціями області (Луганською ТЕС і Сєверодонецькою ТЕЦ). З 2014 р. Луганська область функціонує у режимі «енергетичного острова»,

бо відокремлена від єдиної енергосистеми України. У зв'язку із зменшенням постачання газу з Росії, гостро постала проблема сировини для виготовлення азотних добрив [1].

Севєродонецько-Лисичанська агломерація є інвестиційно непривабливою. Так, протягом 2015 р. в міста-ядра агломерації надійшло 246521,8 тис. дол. США прямих іноземних інвестицій (0,6 % їх загального обсягу в Україні), що майже в 2 рази менше, ніж у 2013 р. (447615,5 тис. дол. США). В той же час, обсяг капітальних інвестицій в агломерацію протягом 2013-2015 рр. збільшився у 1,4 рази (з 927410 тис. грн. у 2013 р. до 1287186 тис. грн. у 2015 р.) [13]. Це можна пояснити тим, що Севєродонецько-Лисичанська агломерація на сьогоднішній день є головним промисловим, транспортним, культурним, освітнім, адміністративним, політичним центром Луганської області. До її міст з тимчасово окупованих територій переведені практично всі ВНЗ, культурно-мистецькі організації, промислові підприємства тощо. У Севєродонецьку з 2014 р. розташована Луганська обласна державна (військово-цивільна) адміністрація та ряд інших обласних закладів.

Дуже складною є ситуація на ринку праці. У зв'язку із закриттям або призупиненням роботи більшості промислових підприємств рівень безробіття збільшився з 0,9 % (у 2009 р.) до 2,6 % (у 2013 р.). Проте статистичний показник рівня безробіття не відображає реального стану проблеми. Впродовж 2005-2013 рр. у Рубіжному спостерігався найвищий рівень безробіття серед всіх міськрад Луганської області [6]. Ситуація на ринку праці значно загострилася у зв'язку з масовим притоком внутрішньо переміщених осіб. Так, станом на 1. 01. 2017 р. на контрольованій українською владою території Луганської області мешкало 292031 переселенців (17,7 % їх загальної кількості в Україні) [5]. Переважна їх більшість проживає в населених пунктах Севєродонецько-Лисичанської агломерації.

Розташування агломерації в зоні проведення антитерористичної операції обумовило

Найбільше безробітних серед молоді. Відсутність необхідної кількості робочих місць, спад в економіці та девальвація гривні призвели до різкого

погіршення рівня життя населення, що підсилює трудову міграцію до Російської Федерації.

Для міст агломерації характерні незадовільна робота житлово-комунального господарства, аварії в системах водо- і теплопостачання, велика частка старого та аварійного житла. Так, фізичний знос трубопроводів і обладнання на окремих ділянках у Лисичанську досягає 100 %. Магістральний водовід від ВНС «Білогорівська» має 82 % фізичного зносу, що призводить до великих втрат води при транспортуванні через численні пориви [14]. Важливою проблемою є стан доріг, особливо в межах Лисичанська. Так, з 208 вулиць і доріг, що перебувають у комунальній власності міста, половина потребує капітального і поточного ремонту. Через особливості рельєфу, автошляхи тут потребують ремонту частіше, ніж в інших поселеннях [14].

Серед інших проблем сучасного розвитку Сєвєродонецько-Лисичанської агломерації слід назвати соціально-демографічні, інфраструктурні, екологічні, геополітичні, нормативно-правові, адміністративно-територіальні тощо.

Список використаних джерел

1. Гусєва Н. В. Промисловий комплекс Сєвєродонецько-Лисичанської агломерації / Н. В. Гусєва, О. М. Задєсенцев // Рєгiон-2017: суспiльно-географiчні аспекти: матерiали мiжнародної науково-практичної конференції студентiв, аспiрантiв та молодих науковцiв (м. Харкiв, 20-21 квітня 2017 р.) / Гол. ред. колегiї Л. М. Немець. – Харкiв : ХНУ iменi В. Н. Каразiна, 2017. – С. 146-151.
2. Гусєва Н. В. Типологiчні ознаки Сєвєродонецько-Лисичанської агломерації / Н. В. Гусєва, О. М. Задєсенцев // Економiчна та соціальна географiя: науковий збiрник. – Киiв, 2017. – Вип. 77. – С. 10-18.
3. Лозинський Р. Сучасні межі Львiвської мiської агломерації [Електронний ресурс] / Р. Лозинський, I. Костюк // Економiчна та соціальна географiя: Науковi записки. – 2011. – № 2. – С. 55-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2011_2_11
4. Мельникова М. В. Великі мiські агломерації в Україні: особливості управлiння та можливостi розвитку / М. В. Мельникова, Є. С. Грабодоева // Глобальні та нацiональні проблеми економiки. – 2015. – № 3. – С. 121-125.
5. Мiграція з окупованих територiй: куди прямують переселенцi [Електронний ресурс] // Слово i дiло. Головний сайт про полiтикiв. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2017/02/13/infografika/suspilstvo/mihracziya-z-okupovanyh-terytorij-kudy-pryamuyut-pereselenczi>.
6. Офіційний сайт Головного управлiння статистики у Луганській областi [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lg.ukrstat.gov.ua
7. Офіційний сайт Лисичанської мiськради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lis.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Рубiжанської мiськради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rmr.gov.ua/>

9. Офіційний сайт Сєвєродонецької міськради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sed-rada.gov.ua/>;
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1275-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248689029>
11. Територіальний розвиток в Україні розвиток агломерацій та субрегіонів : проект USAID: локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність. – К., 2012. – 183 с.
12. Тищенко О. П. Ресурсний потенціал міських агломерацій: проблеми ефективного управління / О. П. Тищенко, Н. В. Присяжнюк // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 9/10(2). – С. 3–6.
13. Статистичний щорічник Луганської області за 2015 рік / За ред. Д. Я. Протопопова; Головне управління статистики у Луганській області. – Сєвєродонецьк, 2016. – 428 с.
14. Стратегические направления экономического и социального развития города Лисичанска [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pandia.ru/text/79/494/51212-3.php>